

ГОВОР ПРОФ. ДР МАРИНКА БОЖОВИЋА ПРИ ОТВАРАЊУ ИЗЛОЖБЕ ”СРБИЈА У БАЛКАНСКИМ РАТОВИМА 1912–1913”

Даме и господо,
колегинице и колеге; поштоваоци традиције Балканских ра-
това,

Навршава се осамдесет година од времена када су вођени и добијени Балкански ратови на овим јужним српским просторима. Има још по који живи сведок те историјске епопеје и овом приликом их најтоплије, јуначки, поздрављамо уз жељу да нам сведоче још дуго о тим временима и људима.

Први Балкански рат (1912–1913) водиле су уједињене у четворни савез балканске државе: Србија, Бугарска, Црна Гора и Грчка, у циљу ослобођења дела балканских народа који су још били под турским ропством. Зато је овај рат у основи био праведан, ослободилачки. Завршио се поразом Турске и уништењем феудалног средњовековља у ослобођеним крајевима. И поред гога што нас од Балканских ратова дели готово један људски век, они су за нас посебно важни и поучни, нарочито у овом времену, јер очигледно да нисмо многа добра њихова искуства користили. Посебно је интересантна и поучна Кумановска битка, па Битољска и Скадарска (што ћете видети на експонатима). Из ових операција, које су водиле мале, али морално и војно снажне армије, могу се извући врло корисна војностратегијска искуства и поуке. Поред осталог у њима има ванредних примера херојства, пожртвовања, самопрегора и упорности војника и старешина, на којима се наша армија и њени кадрови могу васпитавати у духу јунаштва и истинског патриотизма.

Кумановска операција протезала се од Сјенице до Брегалнице. У првој фази операција српске војске – које се могу свести под заједнички именитељ кумановске операције – окосницу чини битка код Куманова а просторно и стратешки обухвата изузетно велике операције од Рашке области и Косова (Бој у Мердарима од 15. до 19. октобра 1912. године) до маневра Степине II армије на простору данашње бугарско–југословенске границе у источној Македонији.

Трећа армија наступала је без већих борби (после Мердара) и 22. октобра ослободила је Приштину. По заузећу Приштине, што је дало подстрека војсци, и оставило великог утиска у народу, наша армија наступа према Скопљу и Косовској Митровици и даље према југу у великом налету и са великим успесима. За балканске народе, посебно за српски, ови ратови су значајни јер се коначно тада ослобађамо петовеков-

ног турског ропства: Османлија, па и Хабсбурговаца. Отуда се могло очекивати да ти ратови буду посебно презентирани и цењени у историји, а не запостављани и називани у неким квази уџбеницима још и поробљивачким. Како се о њима говорило деценијама добро је знано (у том погледу су индикативни и поједини уџбеници у школама), па није чудо што се ово заобилазило и у музејима.

Па и поред свега што се са нама дешавало и дешава сада, кустоси Историјског музеја Србије, уз сарадњу бројних истраживача, посебно војних стручњака као и историчара Војног музеја, обавили су велика истраживања и припремили ову изложбу, која је од Београда па даље, обишла многе градове у нашој Републици. Излагањем аутентичних личних предмета учесника Балканских ратова, делова униформи, оружја, ордења, уметничких дела, оригиналних ратних скица из Војне академије о концентрацији и развоју трупа, праваца наступања великих битака: Куманово, Битољ, Једрене, Јадран...оживљени су ова епоха и њени актери. Како је балканско ратиште било тада једино бојно поље у Европи, похрлили су тамо многи новинари и репортери, па чак и сниматељи "покретних слика". Тако су догађаји у Балканским ратовима снимани више и детаљније него у Првом светском рату, једноставно отуда што су у овом последњем, бојишта имали ти исти репортери и на свом тлу. У Балканским ратовима су настали многи снимци који спадају међу најбоље икада снимљене на ратиштима. Неке од њих могу посетиоци видети и на овој изложби (сцена повлачења турског народа и војске, заробљеници на Калемегдану, рањеници искићени на дан примирја итд.).

Реконструисана и иновирана, посебно неким експонатима који се односе на ослобођење древне Немањићке државе Рашке, Косова и Метохије, ова изложба ће од 26. новембра 1992. бити постављена у Приштини, а потом и у неким другим местима. Неубијачено дуг век ове изложбе најбоља је њена квалификација и препорука, па о њеној вредности нећемо посебно ни говорити. Њу једноставно треба погледати и у сећањима ЕВОЦИРАТИ УСПОМЕНЕ НА СЛАВНЕ ПРЕТКЕ из тог времена: јер она говори о једном народу, времену, војницима, командирима, командантима, министрима, краљу и врховном команданту српске војске у ослободилачком (1912) и одбрамбеном балканском рату (1913).

Приштина, 26. новембра 1992. г.